

УДК 76 (084.1) (056.49)

Кардашов Володимир Миколайович

Доктор філософії в педагогіці, професор кафедри «Дизайн» «Запорізька Політехніка»

Мечетний Іван Юрійович

Магістрант кафедри «Дизайн» НУ «Запорізька Політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ІЛЮСТРУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ КНИЖКИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація

У статті розглядається питання особливості створення інтерактивних ілюстрацій для дитячої книги з метою поліпшити навчальний процес для дітей з особливими потребами. З розвитком новітніх технологій виникає новий вид дитячої книги – інтерактивна книга, що має навчальну, розважальну та розвиваючі функції.

Метою дослідження було підійти до проблеми з різних ракурсів та розглянути її з точки зору фізіологічних, психологічних особливостей інклюзивної дитини. Проаналізувати вплив дитячої ілюстрації на розвиток дітей с особливими потребами.

Було застосовано такі прийоми та методи дослідження: евристика, теоретичний аналіз, порівняння, синтез, узагальнення.

Одержані *результати* можуть бути використані: для загальноосвітніх шкільних закладах з інклюзивним навчанням; для створення інтерактивної книги для дітей с особливими потребами; для удосконалення навчальних планів для спеціальності дизайн;

Ключові слова: ілюстрація, інклюзія, інтерактивна книга, анімація, комп'ютерні технології, дитяча книга, освіта, інклюзивний дизайн.

1.Вступ. Дитяча книга займає особливе значення в житті дитини. З раннього віку книга знайомить дитину з речами які його оточують, дає перші уявлення про навколишній світ. В ході читання казки дитина дізнається нові слова, розвиває кругозір, увага, пам'ять, допитливість. Дитячі казки формують у нього перші цінності, дитина починає розуміти що таке добро і зло. Через книгу дитина переймає різні моделі поведінки. Завдяки книзі дитина вчиться міркувати, думати, аналізувати, робити перші висновки у своєму житті. Процес читання являється ґрунтовним в розвитку і становленні людини, дитини. Крім традиційної книги в сучасному світі появляються ще нові, інтерактивні книги. Вони так само можуть бути дуже корисні в розвитку дитини.

В сучасному динамічному світі дитина з раннього віку занурена у світ інформаційних технологій, віртуальних комунікацій, освоює комп'ютерну техніку. Це повинно сприяти максимальному розвитку та активності дитини. Цифрова комп'ютерна технологія і цифровий формат життя з легкістю завойовують свідомість дитини. Вони дають нам нові можливості.

Об'єктом дослідження є дослідження і вивчення особливостей візуального сприйняття дітей з особливими потребами. Дослідити засади та основи для розробки інтерактивної книги. Дослідити її можливий позитивний вплив на інклюзивних дітей. Вивчити її основні можливості і зробити висновки з приводу її використання в освітній сфері.

Предмет дослідження — створення інтерактивної книги для дітей дошкільного та шкільного віку с особливими потребами.

Неможливо не помітити актуальність даної теми, адже зараз, на жаль, в нашому світі кількість дітей, з обмеженими можливостями здоров'я, зростає.

Інклюзія — це процес реального включення дитини з інвалідністю в активне громадське життя, що дозволяє кожній дитині рівноправно брати

участь у суспільному житті, завдяки розробці та застосуванню конкретних рішень [1, с. 6].

В рамках Фонду Петра Порошенка екс - перша леді почала процес впровадження інклюзії в усіх освітніх установах. Фонд розробляє методики, програми, проекти класів, шкіл і дитячих садків з елементами інклюзії, навчає педагогів та інших фахівців. Напрацювання Фонду вже офіційно затвердило Міністерство освіти і науки.

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. З розвитком нових технологій ми повинні адаптувати систему освіти для кожної дитини в залежності від її індивідуальних особливостей.

Інклюзивна освіта не є лише фактична присутність дітей з обмеженими можливостями здоров'я поряд з однолітками. Створення відповідних умов в їх освіті та вихованні охоплює такі аспекти, як фізичне, позиційне та інші. Середовище і можливості в такій системі повинні охопити всіх дітей з різними обмеженими можливостями [8, с. 480].

Останнім часом у світі все більше починають говорити про універсальний дизайн. Універсальний дизайн сприяє залученню людей з особливими потребами до суспільного життя, тому не випадково термін «універсальний дизайн» використовують у значенні «дизайн для всіх», або «інклюзивний дизайн» [6,с.188]. Замість того щоб орієнтуватися на гіпотетичного користувача, інклюзивний дизайн піклується про широке коло людей, створюючи інтерфейси для спільного використання.

Як наслідок, проектування стало все більше орієнтуватися на особливості та потреби людей з обмеженнями здоров'я. Інклюзивний дизайн був покликаний доповнювати вже існуючі рішення для «стандартних користувачів».

З кожним днем з'являється все більше інтерактивних книг. Вони містять не просто текст, а й активну взаємодію та ілюстрації в якій існують інтерактивні елементи або ігри для дітей.

Період дошкільного віку дитини – це найбільш сприятливий період ознайомлення дітей з образотворчим мистецтвом, це безпосередньо впливає на розвиток їх творчих здібностей, уяви. Книга є першим твором мистецтва для ознайомлення, а ілюстрації до книг – видом образотворчого мистецтва, з якими вперше зустрічаються діти дошкільного віку [11, с. 32].

Без сумніву дуже важливим елементом у дитячій книжці є ілюстрація. Ілюстрація як художній елемент книги визначає її цінність. Малюнки позитивно впливають на емоційний стан дитини. Книги з гарними ілюстраціями завжди будуть сприйматися дітьми з великим інтересом, а особливо це буде цікаво дітям з особливими потребами. Так дуже важливі наочно-зорові форми пізнання для дітей з вадами слуху. Яскраві малюнки в підручниках приваблюють, несуть візуальне задоволення. До того ж мають виховну роль, збагачують, активізують словесний запас дитини. На основі ілюстрації у книжці, у дітей формуються конкретні уявлення, поняття про навколишній світ. Вони вчаться розуміти зміст тексту, його ціль, знайомляться з його героями, їх характерами та вчинками.

Як зазначає Полевина Е.В. ілюстрація допомагає глибше й краще сприймати текст, швидше запам'ятовувати зміст, дає знання про світ. Разом з тим, ілюстрація володіє унікальними художніми якостями самостійного виду образотворчого мистецтва, з усіх його видів є першим справжнім твором, які входять у життя дитини [10, с. 235].

Ілюстрація дитячої книги має своє минуле і сьогодення, її взаємозв'язок з літературним текстом створює той неповторний синтез, який називається дитячою книгою, і залишає в душі дитини незгладимий слід на все життя [12, с. 248].

На сьогодні вже у дошкільному віці, дитина має змогу добре розуміти програмний інтерфейс. Світ технологій швидко розвивається і все більше уваги потрібно приділяти «технологічному» розвитку дітей. За допомогою електронних ілюстрованих книг або ігор можливо навчати дітей. Завдяки

ілюстраціям, що враховують специфіку візуального сприйняття інклюзивної дитини, у них з'являється інтерес до книги, що підвищує рівень навчання.

2.Методи й методика (процедура) дослідження. Спочатку слід з'ясувати для чого загалом потрібна дитяча ілюстрація і яку функцію вона виконує.

Ілюстрація (лат. *illustratio* – живий опис, освітлення, наочне зображення) – один із видів друкованої графіки; частина художнього оформлення книжки з обкладинкою, заставками, кінцівками, орнаментальним декором і шрифтовим набором. Супроводжує текст візуальними образами, які підсилюють емоційне сприйняття літературного твору [5].

Для дітей дошкільного віку ілюстрація має дуже велике значення, вона привертає увагу дітей, стимулює освоєння перших навичок до читання та їх подальшого вдосконалення. Книжкова ілюстрація – це особливий вид образотворчого мистецтва, вона має величезний вплив на формування чуттєвого світосприйняття особистості та розвиває в ній морально естетичні ідеали.

Доповнюючи та поглиблюючи зміст книги, пробуджуючи в дитині ті почуття та емоції, які викликає в нас істинно художній твір, і, нарешті, збагачуючи та розвиваючи його зорове сприйняття, книжкова ілюстрація виконує естетичну функцію [3, с. 36].

Вітчизняна педагогіка розробила різні підходи до вивчення проблеми читання в школі, які знайшли своє місце в концепціях і програмах. Відповідаючи вимогам суспільного розвитку, шкільна програма безперервно удосконалюється, науково вивіряється, оновлюється.

Також потрібно було зрозуміти, психологічні та фізичні особливості інклюзивних дітей. Для цього була використана наукова література, у якій розглядаються особливості сприймання навколишнього світу очима дитини.

Для опанування загальноосвітньої програми та в цілому соціалізації для людей с вадами зору дуже важливим джерелом є зорове світосприйняття. Воно є провідним у процесі пізнання навколишнього світу. Відповідно в ході освітнього процесу дуже важливо забезпечити соціальні гарантії для людей с вадами зору. Завжди буде актуальне питання про отримання повноцінної освіти, корекційної допомоги спрямованої на розвиток зорових можливостей дітей с вадами зору.

Зорове сприйняття для дитини з порушенням слуху — це головне джерело уявлень про навколишній світ. Крім того, візуальне сприйняття має велике значення для розвитку можливостей глухих дітей спілкуватися з людьми.

В ілюстраціях має бути все максимально просто, мінімум дрібних деталей. Так наприклад, увага дітей з ДЦП характеризується рядом патологічних особливостей. У більшості дітей з ДЦП відзначається підвищена психічна виснаженість і стомлюваність, знижена працездатність. Діти ніяк не зосереджуються на завданні, швидко стають млявими та дратівливими.

Книга з інтерактивними ілюстраціями містять крім самого тексту, вручну промальовані анімовані малюнки. Вони привертають набагато більше уваги, ніж нерухомі зображення, тому це поліпшує навчальний процес в інклюзивній освіті.

Результати вивчення образів сприйняття та розрізнення таких якостей об'єктів, як колір, форма, розмір, показали залежність їх адекватного сприйняття від умов сприйняття і якостей самих об'єктів. Сприйняття силуетних зображень були віще, ніж з контурними зображеннями.

Для графічної зрозумілості силуету життєво важливі повсюдно відомі символи й атрибути. Правда, створити чітко видний на кожному кадрі атрибут практично неможливо. Тому нашою головною метою залишаються виразні пози. Жести та положення тіла повинні скластися в впізнаваний

силует. Добре виконані, впізнаванні силуети завжди дуже важливі в ілюстрації, будь це елементарні форми або детально пророблена ілюстрація.

Для дітей з вадами зору важливе місце відводиться слуху, що дозволяє на достатньому рівні сприймати об'єкт. Можливість використовувати в інтерактивній книзі звуки має особливу цінність, бо дозволяє використовувати звуки як головні сигнали взаємодії суб'єкта с об'єктами зовнішнього світу.

Сьогодні у шкільному навчальному просторі потребує інноваційних творчих пошуків для розвитку молодших школярів в усіх сферах навчання. Нові методики та методичні забезпечення є добрим підґрунтям для успішності учня в особистісному розвитку засобом ілюстрованої художньої книги. Провідні методисти, психологи та педагоги в умовах особистісно орієнтованого навчання вбачають, що через інтерес до ілюстрацій книжки у дітей підвищується інтерес до читання, покращуються знання в літературі.

3.Результати дослідження. Нами було проаналізовано багато книг медичного, психологічного спрямування та у сфері творчості, графічного дизайну, ілюстрації.

Художник-ілюстратор в дитячій книзі є повноправним співавтором письменника. Художник своєю образотворчістю, відображає у своїх малюнках зміст літературного твору, його мету, ціль, дає трактування, зорову інтерпретацію, своє розуміння подій і образів. Художник своєю творчістю може завести читача у світ фантазій та почуттів. У дидактичному, або пізнавальному плані зображення може пояснювати, уточнювати окремі фрагменти текстового повідомлення. Зображення пояснює, робить наочним окремі фрагменти тексту, наголошує на особливо важливих речах. На зоровому рівні у дитини розширюється та поглиблюється уявлення про навколишній світ. Розвиває спостережливість, кмітливість, фантазію, та мислення, тощо.

Як зазначає Вовчок Г.М. разом із потужним розвитком новітніх технологій, які спрямовано більше на розважальну функцію, варто виділити

саме навчальну та розвиваючу функції. Такі книги поєднують в собі відеогру та оповідання, у такий спосіб читачі мають можливість відчувати себе героями таких книжок. Також однією з переваг електронних книг є те, що вони озвучуються, таким чином кожен персонаж оповідання має свій голос та може розмовляти з дитиною. Така книга містить музичний супровід, який може змінюватись. Тому відбувається безпосередня взаємодія між дитиною та персонажами книги [2, с. 1].

С розвитком нових технологій дитяча книга має бути сучасною. Поняття «сучасність» та «актуальність» досить широке, але в нашому випадку це книга, що йде в ногу з часом як за змістом, так і за ілюстраціями. Казка має бути інтерактивною, з поєднанням старих добрих традицій та новітніми технологіями, наприклад такими, як планшетний комп'ютер. За допомогою таких поєднань, вона стає справжньою «живою» книгою з інтерактивними елементами для читання та розвитку мовлення дитини. Також це є гарним способом руйнування стереотипу для батьків стосовно шкідливості сучасної техніки для дітей. Така книга, як просторово тимчасова організація, здатна комплексно впливати на свідомість і відчуття дитини, що розвивається, формуючи одночасно можливості глибокого освоєння словесного та образотворчого мистецтва [9, с. 233].

Ілюстрації повинні бути зображені максимально просто. До того ж, наприклад діти аутисти, відрізняються візуальним сприйняттям. Так, для них ілюстрації повинні бути на основі простих поєднань кольорів, з обмеженою кількістю ліній. Не повинно використовуватися неясних образів — метафор, Всього, що може збити дитину з пантелику.

Завдяки інтерактивній функції книги, є можливість взаємодіяти з дитиною. Після вивчення програми з лікувальною фізичною культурою для інклюзивних дітей з сайту міністерства освіти України [7], була виявлена можливість ввести в книгу інтерактивну лікувальну гімнастику. Завдяки анімованим ілюстраціям, персонажі можуть показувати дітям фізичні вправи,

які дитина має змогу повторити. Це відмінна можливість залучити інклюзивну дитину до занять фізичної культури.

Основною метою предмету «Лікувальна фізкультура» є: гармонізація психофізичного розвитку учнів, корекція його порушень і створення передумов соціальної адаптації школярів.

У розробці інтерактивної книги бере участь ціла команда людей. На рівні с художником працює дизайнери, аніматори, програмісти, концепт — мейкери, композитори та ще багато інших спеціалістів, вони розробляють концепцію книги, сценарій, дитячий письменник пише текст, виходячи з особливостей формату. Найчастіше це невеликий обсяг, приблизно 15 – 20 сторінок, щоб діти змогли прочитати, освоїти книгу за один раз. На кожній сторінці розміщені, легкі для сприйняття, невеличкі тексти. Але ці тексти повинні бути яскравими, насиченні діями, діалогами. Такі книги дуже цікаві для дітей. Вони приваблюють цікавими ілюстраціями, історіями, іграми, анімацією.

Крім плюсів були виявлені мінуси. Гаджети дають не тільки додаткові можливості, а й накладають обмеження. Дуже складно висловити живу емоцію, коли ти обмежений маленьким екраном. Остання редакція майже будь-якої історії відрізняється від оригіналу тим, що доводиться прибирати всі описи, які занурюють дитину в сюжет. З іншого боку, цю функцію бере на себе анімація: немає сенсу описувати дію, яке і так відбувається на екрані.

Беззаперечно інтерактивна книжкова ілюстрація допомагає дитині в пізнанні світу, вона є багатим джерелом збагачення особистості, така книжка виховує в дитині цілий комплекс рис, почуття колективізму, чуйності, дружелюбності. Крім того виховує моральні цінності, естетичні ідеали, коли ви хочете придбати книжку для дитини, то в першу чергу ви дивитесь на яскраві, гарні малюнки Ілюстрація сприяє інтересу до читання книги, розуміння літературо тексту, формує уявлення про тему, ідею, події та героїв книги.

4.Висновки. Образотворче мистецтво має великий вплив на дітей з особливими потребами. Ілюстрація може позитивно вплинути на їх характер, поведінку, сформувати особистість дитини. Перш за все, сприяє розвитку пізнавальної діяльності, вчить дитину мати чітке уявлення про ті якості та властивості предметів, які художник передав в ілюстрації. Дивлячись на ілюстрацію діти візуально сприймають предмет. Завдяки інтерактивним книгам вдосконалюється зорове сприйняття, цілеспрямовано формуються зорові образи.

Коли дитина відкриває книгу, вона знайомиться з її героями, переймається глибоким почуттям до них. Дитина дивлячись на ілюстрації, слухаючи текст, починає мислити, розмірковувати, представляючи себе на місці героїв. Вона виховується, розуміє як треба чинити в певних обставинах і як не треба. Під час проживання пригод разом с персонажем книги, дитина отримує велике задоволення та інтерес.

Підвищення рівня освіти для інклюзивних дітей є дуже важливим питанням для країни. Це одна з умов розвиненого інклюзивного суспільства, де кожна дитина з вадами здоров'я може відчувати свою потрібність і своє місце у світі. Ми повинні дати можливість дітям с особливими потребами повністю реалізувати свій потенціал. Наприклад, у дітей зі зниженим інтелектом бажання дізнатися щось нове приглушено від природи, але при достатньому рівні освіти с таких дітей виходять дуже непогані робочі. Людина може працювати продавцем, вантажником, двірником, прибиральником. Таким чином, розумово відсталі діти приносять користь суспільству.

Такі яскраві інтерактивні ілюстрації можуть допомогти інклюзивним дітям зосередитись, роздивляючись малюнки учні засвоюють цілий комплекс знань, бо починають самостійно творчо мислити, чуйно реагувати на все що відбувається навколо.

Формування уявлень про предмети, явища та процеси у навколишньому світі у дітей с порушенням психічного розвитку,

порушенням зору або суху є одним із найважливіших напрямків корекційно – педагогічної роботи. З розвитком технологій ілюстрація може допомогти в розвитку дітям з особливими потребами.

Для дітей з інтелектуальним порушенням дуже важлива така практика навчання, у якій правильно організований комплекс корекційно – розвивальних заходів, що сприяють розвитку гармонійно розвинутої особистості, допомагає корегувати наявні порушення. Інклюзивна освіта дає змогу таким особливим дітям значно знизити рівень соціальної ізольованості. В результаті такого підходу до навчання, учні досягають максимальних можливостей, які дорівнюють їхньому рівню психофізичного розвитку, та їх інтеграції у суспільство.

Ілюстрація – це візуальне сприйняття предметів, що передає художник дитині як глядачу, читачу. Образотворче мистецтво навчає і допомагає дітям вчитися правильно сприймати світ навкруги. За допомогою гаджетів ми відкриваємо додаткові можливості освіти. Краща форма для розвитку дитини це гра, тому інтерактивна книга – це дуже важлива і суттєва допомога у навчанні дітей з особливими потребами.

Список використаних джерел.

1. Алехина С.В. Принципы инклюзии в контексте развития современного образования // С.В. Алехина. Психологическая наука и образование. – М.:2014.- С 5-16.
2. Вовчок Г. М. Виховна функція ілюстрації дитячої книги / Вовчок Г. М. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://int-konf.org/konf112013/569-vovchok-g-m-vihovna-funkcya-lyustracyi-dityachoyiknigi.html>
3. Дунаева Н. О. Значение художественной литературы в формировании личности ребенка. // Дошкольное воспитание. - 2007. №6. – С. 35-40

4. Инклюзивное образование. Настольная книга педагога, работающего с детьми с ОВЗ / за ред. Староверова М. С. Методическое пособие. — М.: Владос, 2011. — 167 с.
5. Ілюстрація. Енциклопедія сучасної України. веб-сайт. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=13244
6. Інвалідність та суспільство : [навчальний посібник]; (Серія навчальних матеріалів українсько-канадського проекту „Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні”) / [Л. Байда, О. Красюкова, С. Буров та ін.]; заг. ред. : Л. Байда, О. Красюкова. – К., 2011. – 188 с.
7. Інклюзивне навчання. Міністерство освіти України. веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
8. Кузнецова Л. В. Основы специальной психологии. Л. И. Переслени, Л. И. Солнцева;– М.:Академия. 2003. — 480 с.
9. Панов В. П. Иллюстрация в книге / В. П Панов. - М.: Юный Художник, 2001. - 233 с.
10. Полевина Е. В. Эстетическая функция иллюстрации в детской книге : дис. канд. пед. наук / О.В. Полевина - М.: 2003. - 235 с.
11. Пчелинцева Е. В. Теория и методика развития детского изобразительного творчества: Учебно-методическое пособие. – Великий Новгород: НовГУ имени Ярослава Мудрого, 2006. – 32 с.
12. Шпаков А. П. Художник і книга /А. П. Шпаков– К.: Мистецтво, 1973. – 248 с.
13. Що таке Універсальний Дизайн? Універсальний дизайн. веб-сайт. URL: <http://ud.org.ua/>